

GENİŞ BİR NEHRİN
AKIŞI
YAŞAR KEMAL

Osman Şahin

Osman Şahin
GENİŞ BİR NEHRİN
AKIŞI

TÜRK YAZARLARI

Yayın Yönetmeni
İlknur Özdemir

Dizgi
Serap Bertay

Düzeltili
Fulya Tükel

Montaj
Mine Sarıkaya

Kapak Düzeni
Semih Özcan

İç Baskı
Özal Basımevi

Kapak Baskı
Çetin Ofset

Cilt
ZE Ciltevi

1. basım : 2004

Osman Şahin
GENİŞ BİR NEHRİN
AKIŞI

DENEME

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

**OSMAN ŞAHİN'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI**

MAHŞER / 1998 Yunus Nadi Öykü Ödülü
ÖLÜM OYUNLARI / 2003 Yunus Nadi Öykü Ödülü
GENİŞ BİR NEHRİN AKIŞI / deneme

YAŞAR KEMAL VE DOĞA

“Yanan her ateş bir yeşildir, tüterek ağlar.”
(Kızılderili ağıtı)

Katıksız bir doğa dostudur Yaşar Kemal. Açan çiçeğin, öten kuşun, uçan arının, yağın yağmurun, akarsuyun, kabaran bulutların dostu. Ne ki, Yaşar Kemal, yalnızca doğada gördükleriyle yetinen, yalnızca gördüklerini yazan bir sanatçı değildir. Her defasında doğanın ötesine geçer. Gördüklerine bir o kadar da düş gücü ile zamandışlığı katar. Yakalanamaz görüntüleri, görülmemiş renkleri, açmamış çiçekleri, algılayıp özümseyerek, gördüklerini başkalaştırarak kendi doğasını yaratan bir yazardır.

Yaşar Kemal’in yapıtlarında anlattığı yüzlerce rengi, çiçeği, çalıyı, arıyı, otu, örümceği, sineği, kelebeği, kertenkeleyi, yılanı toplayıp bir araya getirsek, kalınca bir kitap oluşabilir.

Yaşar Kemal’in bütün yazıları ile konuşmalarının bir araya getirildiği, Alpay Kabacalı’nın özenle baskıya hazırladığı, ‘Ağacın Çürüğü’, ‘Baldaki Tuz’, ‘Ustadır Arı’ ve ‘Zulmün Artsın’ adlı kitaplarda, ormanlarımızın kesilip yakıldığını, nehirlerimizin, denizlerimizin, akarsularımızın elden gittiğini, insanı ile, doğası ile ülkemizin kirlendiğini anlatan, bu konuda yetkilileri uyaran yazılar yer

almaktadır. Anadolu'nun doğası ile ilgili bu yazılardan da ayrı bir kitap oluşturulabilir.

Yazılardan bazı alıntıları aşağıya alıyorum:

“Doğanın yaratıcılığı, güzelliği, büyüklüğü halkta da vardır. Doğanın belası, zelzelesi, karı kışı, zulmü halkta da vardır. Onun için halk da, doğa gibi bir yaratıcılıktadır.” (Baldaki Tuz, s.377)

“Bir ülkenin doğası ölmüşse, toprağı, denizi, suyu ölmüş, havası kirlenmişse, o ülke iflah olmaz. Bir ülkenin doğasını korumak o ülkenin insanlarını okutup eğitmek kadar önemlidir.”

“Az gelişmiş ülkeler, daha da çok Ortadoğu ülkeleri, toprak ölümü belasına uğramış ülkelerdir.”

“Türkiye toprakları yıkıma uğrıtılıyor. Bu düzen bir sömürü düzenidir. İnsanların en büyük değerleri, emekleri sömürülürken, hem de bu sömürüyü yabancılarla birlikte bu ülkenin birtakım insanları yaparlarken, bu sömürden toprakları nasıl kurtarıyoruz? Her şey birbirine bağlıdır.”

“Bu kapkaççı düzen yalnız gününü düşünür. Benden sonra tufan'dır onun düşüncesi. Kapkaççı düzenin vatani yoktur. Onun vatani parasıdır. Parasını da dünyanın herhangi bir yerinde kullanabilir...” diye yazan Yaşar Kemal, 1973 yılında ‘Doğanın Öldürülmesi’ başlıklı yazısıyla böyle haykırıyor. (Ağacın Çürüğü, 1. Basım, s.143)

Yaşar Kemal, yetkililere duyurmak için bunları yazıyor ama, kimin umurunda. ‘En sağır insan, duymak istemeyen insandır’ diye bir söz vardır. Bu söz, bu ülkeyi yönetenlerle, bu ülkeyi sömürenler için söylenmiş olsa gerek. İşlerine geldiği zaman üç maymunu oynarlar: Görmedim, duymadım, söylemedim...

Plansız, hesapsız, yanlış yapılanmanın, çarpık sanayileşmenin getirdiği aşırı çevre kirliliği, ülkemizi ve Çukurova'yı yaşanmaz hale getirdi. Rüzgâr girmez, yel üfürmez Çukurova'yı bir uçtan öbür uca fabrika dumanları kilitledi. Eskiden, bağına aldığı tohumu, çekirdeği iki günün içinde çimlendirerek yüzüne vuran topraklar, ne yapaca-

ğını şaşırdı. Ceyhan, Seyhan nehirleri ile Berdan Çayı'nın yüzü, asit, yağ, atık maddelerle dolu.

Bu aşırı kirlilik en çok incir ağaçlarını vurdu. Sütlü ağaçlar oldukları için eskisi kadar bol yemiş vermez oldular. Tarladaki kurtçuklarla, beyaz sineği, börtü-böceği yok etmek için yapılan aşırı ilaçlama, havadan, karadan toprağın rahmine her yıl sıkılan tonlarca göktaşı ile zehir, Çukurova'yı öldürdü. Tonlarca zehir ve ilaçlama, toprağın yüzündeki otta, yaprakta yaşayan milyonlarca arıyı, kelebeği, karıncayı, solucanı öldürdü. Onlar ölünce, onlarla beslenerek yaşamlarını sürdürmeye çalışan yılan, kurbağa, leylek, şahin, atmaca ve kartalların sonu geldi. İlk yaratılış gününden beri doğada var olan beslenme halkaları koptu. Yaşam zinciri dağılınca doğa da topallamaya başladı.

Kırk beş-elli yıl önce, Çukurova'da, ağaç başları ile tarlalar birer kuş oymağı, kuş tüneği idi. Rasgele bir taş atsan, küren küren kuşlar havalanırlardı. Şimdilerde ne kuş kaldı, ne çiçek, ne kelebek, ne suda balık. 'Baharın kulağı, habercisi' sayılan leyleklerle kırlangıçlar seyrek görünür oldular. Zehir, atık madde, kükürt, tarım ilacı ve fabrika dumanı kokuyor ova. Yol boylarındaki otlar, yağ, toz ve egzoz boru dumanlarından kapkara olmuşlar. Zehirli dumanların yakıp kavurduğu otlar bile otluklarını unutmuşlar. Bırakın biçilmelerini, hayvanlar bile koklamıyorlar. Göktaşı, kükürt ve zehir damlalarıyla beneklenen yapraklara konan arılarla sinekler bir daha kalkamıyorlar. Serin ağaç dipleri ilaç kokan birer gölgeliğe kesmiş durumda.

Gözünü para hırsı bürümüş tarım ve sanayi ağaları, her yıl binlerce ton suni gübre, ilaç ve göktaşı kusarak, Hititlerden beri veriminden en ufak şaşırmayan Çukurova topraklarına yeniden verimi öğretmeye çalışıyorlar. Yoksa azıcık daha kazanabilmek için, ellerindeki zehirli ilaçlarla gübrelelere, o topraklardan daha mı fazla güveniyorlar? Biraz fazla kazanç uğruna, toprağı daha fazla zorlayıp sömürenlerin, 'Toprak Ana'yı, ucuza çalıştırdıkları

Çukurova ırgatı gibi gördükleri kesin. Bunun içindir ki, doğa, insan soyuna sırtını dönmeye başladı. Toprak Ana, küstü, yabancılaştı; hem kendine, hem insana...

Yaşar Kemal,

“Bizim doğamızı öldüren bu bozuk düzendir. Bu düzen böyle sürüp gittikçe bütün değerleriyle Türkiye yıkıma gidiyor. Türkiye'nin yıkımının önüne bu düzen sürüp gittikçe, hiç kimse geçemez,” diyor.

...

“Türkiye'deki bugünkü düzen yıkım düzenidir, her yönüyle. Ormandaki dokuz-on milyon kişiye bu düzen iş bulamıyor. Sömürü bir bütündür. Ve az gelişmiş bir ülkede insan emeğiyle birlikte doğa da sömürülüyor. İnsanın emeği kurtarılabilir, ama doğa ölmüşse onu asla kurtaramazsınız.” (*Ağacın Çürüğü*, s. 147)

“Ormanları bitmiş, doğası ölmüş bir memleket, kültürünü de, yaratıcılığını da yitirdi yitirecek. Herkes bir umutsuzluk içinde.” (*a.g.e.*, s. 91)

“Bir ülkede toprak ölmüşse, o ülke ağzıyla kuş tutsa kolay kolay kalkınamaz.

“İnsanları kurtarmak toprakları kurtarmakla doğru orantılıdır.” (*Ağacın Çürüğü*, s. 143, 144)

Yaşar Kemal, ‘Doğayı Öldürmek’ başlıklı yazısında yine doğayı katledenlere sesleniyor:

“Türkiye'nin doğasını öldürdüler. Bir ulusun doğası öldürülürken, başka bir yönü dirilebilir mi?”

Sonra devam ediyor:

“Bu gidişle Türkiye, çöl ve kayalık olacak.

“Nehirlerde, çaylarda, denizlerde balık koymadılar. Bir dinamit furyasıdır başını aldı gitti. Dinamit, trol, kirli sular, balıkların kökünü kuruttu.” (*Zulmün Artsın*, s. 38)

Yöneticiler, eskiden ülkemizde yaşanan her olumsuz olayın suçunu solculara, aydınlara, ‘kökü dışarda’ dedikleri komünistlere bulurlar, kendilerinde bulmazlardı. Sonra Sovyetler Birliği dağıldı. Şimdi hedef gösterecekleri, suçlayacakları kimse kalmadı. O zaman sormak gerek, dünyanın en güzel iç denizlerinden biri olan Marmara Deni-

zi'ni kim kirletti? Güzelim Trakya ovasını boydan boya geçen, çeltik tarlalarını sulayan Ergene Irmağı'nı, denizle-
rimizi kim kirletti, çamura çevirdi?

Onlar eleştiri ateşinin kendi yüzlerine tutulmasından hiç hoşlanmazlar ama, biz sorumuzun yanıtını verelim: işbirlikçi sömürücüler ve burjuvalar...

Bir Kızılderili ağıtıyla başladığım bu yazının sonunu yine bir Kızılderili türküsüyle bitireyim:

“Ben ruhlarda şarkı söyleyen yeşil mavi bir kuşum,
O kuş benim sana verdiğim sevginin adıdır...”

Araştırmacı-Yazar Cezmi Yurtsever'e
Yanıtımdır:

İNCE MEMED,
YAŞAR KEMAL DEHASININ ÜRÜNÜDÜR

Romanlarıyla Türkçemizi doruğa çıkarmış, düzeyi, anlatımı yüksek bir roman dili yaratmış bir yazardır Yaşar Kemal. Alain Bosquet'in, "Yaşar Kemal, dünya edebiyatının devidir," diye yazması boşuna değildir.

Yapıtlarında sonsuz bir yaratma gücü, sonsuz bir doğa sevgisi ile bir halk inancı vardır. Yıllardır ekonomik, siyasi ve politik bir çürümeyi yaşadığımız ülkemizde, Yaşar Kemal'in sanatı, kültürümüzün ve halkımızın övüncü, onuru olmuştur.

Araştırmacı yazar Cezmi Yurtsever, *Aktüel* dergisinde, "Yaşar Kemal, eşkıyaları destekleyen Kuvayı Milliye-ci'miz Remzi Bey'le tanışarak anılarını dinledi. Bir kış mevsimi Kızılay çadırında hayatta kalan eşkıyalarla görüşerek olayları İnce Memed romanında kurguladı," diye yazıyor. Yani Yaşar Kemal, Kuvayı Milliye Remzi Bey'in anılarını dinlememiş olsaydı, *İnce Memed* gibi bir romanı yazamazdı gibisinden bir savla çıkıyor karşımıza. Cezmi Yurtsever'e sormamız gerekiyor: Yaşar Kemal dört ciltlik

İnce Memed romanlarının dışında, o romanlardan daha farklı, daha üstün anlatımlarla yazdığı diğer romanlarının konularını nerelerden duydu, kurguladı acaba, diye.

Cezmi Yurtsever, araştırmacı yazarla, sanatçı yazarı birbirine karıştırıyor. Araştırmacı belge arar, belge peşinde koşar. Sanatçı ise arıya benzer; bal yapmak için binlerce çiçeğe konar, kalker.

Kıbrıs'ın Magosa kentinde Othello Kalesi vardır. William Shakespeare'in ünlü *Othello* yapıtında anlatılanlar, zenci General Othello ile kont kızı Desdemona'nın talihsiz aşkları, Osmanlı-Venedik savaşı vs. Savaştan sonra Venedikli bir amatör yazar, olan bitenleri kaleme alır ve yayınlar. Ama fazla ilgi görmez. Aynı konu, Shakespeare'in kalemiyle bir başyapıt dönüşür. Ama yıllardır, kimse çıkıp da bu olayın aslı-kökü neydi diyerek Shakespeare'i suçlamamıştır. *Othello* gerçeğin yerini almıştır.

İnce Memed adlı bir eşkiya yaşamış olabilir. Yaşar Kemal, bu küçücük öyküden dünya çapında bir başyapıt çıkarmamış olsaydı, kim İnce Memed'i bilecekti? Cezmi Yurtsever bile, bu araştırmasını, Yaşar Kemal'in İnce Memed romanının ününe borçludur. Yurtsever'in yaptığı iş, kırk beş-elli yıldan beri büyümüş, dalları göğü tutmuş ulu bir ceviz ağacının ilk çıktığı kabukları aramaya benziyor.

Bir başka örnek verelim:

Güneydoğu ve Akdeniz bölgelerimizde, binlerce yıldan beri anlatılan bir Şahmeran öyküsü vardır. Anonim bir öyküdür bu. Şahmeran'ı, Tomris Uyar ile Murathan Mungan yazdılar. Sanırım gelecekte daha da yazılacaktır. Ama kimse Şahmeran'ın aslı neydi gibi sorularla yazarını yormayacaktır. Şahmeran söylencesinden yaratılan öyküye veya romana bakacaktır.

1975, 1978, 1992 ve 1993 yıllarında Anavarza yöresi köylerinde röportajlar, araştırmalar yaptım. Yaşar Kemal'in köyü Hemite, Tozlu, Abilisli, Keçen, Kürt Mahmutlu, Akdam (günümüzdeki adı Yeşildam), İnceyir ve Sarıbahçe köylülerine, Yaşar Kemal'le İnce Memed'i sordum. Bu

röportajların bir bölümü, ‘Yaşar Kemal Bir Çukurova’dır’ başlığıyla, ABD’de, Princeton ve Pennsylvania Üniversitesinde, *A Journal of Middle Eastern Literatures*’ın Yaşar Kemal Özel Sayısı’nda yayınlandı.

Bu röportajlarım sırasında, köylülerin, İnce Memed’le Yaşar Kemal adını, bir paranın iki yüzü gibi birbirinden ayırmadıklarını gördüm. İnce Memed’in macerasını, Yaşar Kemal’in romanlarından okuyup öğrendiklerini, okuma yazma bilmeyenlere köy odalarında anlattıklarını öğrendim.

1975 yılında Andırın Ağaları’nın topraklarını işgal eden Sarıbahçe köylüleri, “Biz bu işgali İnce Memed’i örnek alarak yaptık. O da vaktiyle bizler gibi toprak mağduruymuş. Ağalar toprağın çibanlarıdır. Onlara karşı İnce Memed nasıl mücadele ettiyse biz de edeceğiz,” diyorlardı. İnce Memed adıyla bu denli özdeşleşmişlerdi.

Sarıbahçe Toprak İşgali’nin önderlerinden İsmail Kasapoğlu, bana, “Yaşar Kemal, *İnce Memed* romanını yazmadan önce bizim buralarda kimse *İnce Memed*’i bilmezdi. İnce Memed romanını okuyan herkes İnce Memedci kesildi,” dedi.

İsmail Kasapoğlu halen sağdır ve Uşak’ta yaşamaktadır.

Bütün bunları sonradan Yaşar Kemal’e anlattığımda, çok güldü.

“İnce Memed, benim yarattığım bir roman kahramanından başka bir şey değildir,” dedi.

Bana göre de durum, Yaşar Kemal’in söylediği gibidir. Ünlü yazar, bu romanı yazarak, Anavarza yöresi insanların kafalarındaki eşkıyalık kültürünü ateşlemiş, ne kadar eşkıya öyküsü varsa, tümü İnce Memed adıyla özdeşleşmiş, birleşmiştir. Yaşar Kemal’in yarattığı İnce Memed karakteri yerine, Anavarza yöresinde en az on ayrı İnce Memed karakteri dinleyebilirsiniz. Halk Yaşar Kemal’in yazdıklarına gerçeğinden fazla sahip çıkmıştır. Bir yazar için bundan büyük başarı olamaz.

1994 yılında Isparta, Eğirdir, Kovado Gölü çevresinde-

ki gezilerim sırasında, herkesin İnce Memed adını bildiğine tanık oldum. Uzun uzun İnce Memed türküleri söylediler bana. İnce Memed, Isparta, Burdur ve Afyon yörelerinde yaşamış bir eşkıya'dı onlara göre. Aynı yıl, TRT Antalya Radyosu'nun değerli yapımcısı, araştırmacı Safet Uysal (halen görevdedir), İnce Memed'in asıl vatanının Isparta, Burdur ve Afyon yöresi olduğunu, hapis yattığını, sonra, Mersin'in merkez köylerinin birinde yaşadığını, daha sonra da Konya Ereğlisi'ne bağlı bir köyde kendi celiyle öldüğünü söyledi.

Araştırmacı Cezmi Yurtsever ise, Türk edebiyatının 'çınar'ı Yaşar Kemal'in romanına ilham veren karaktere, yani İnce Memed'e gerçek hayatta sahip çıkmadığını, İnce Memed'in mezarının bulunduğunu, bunu 1999 yılında Yaşar Kemal'e söylediği halde, yazarın bu konuyla hiç ilgilenmediğini yazarak, vefasızlıkla suçluyor Yaşar Kemal'i. Küçücük bir eşkıya öyküsünden dünya çapında başyapıtlar çıkaran, kırka yakın yabancı dile çevrilerek, milyonlarca okuyucuya, İnce Memed adını nakşeden bir yazarı ne kadar da kolayca suçlayabiliyor!

1992 yılı güz aylarında, aralarında benim de bulunduğum on beşe yakın yazar ve sanatçı, Hemite Köyü'ne gittik. İnce Memed anıtının dikileceği yeri bulduk, tespit ettik. Bir yıl sonra 7-16 Mayıs 1993 tarihleri arasında, aralarında Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Oktay Akbal, Mücap Ofloğlu, Recep Bilginer, Onat Kutlar, Prof. Cahit Tanyol, Demirtaş Ceyhun, Fikret Hakan, Tarık Akan, Arif Keskiner, Şener Şen, Haşmet Zeybek, Işıl Özgentürk, Ali Özgentürk, Nur Sürer ve iki yüzden fazla sanatçı, yazar, araştırmacının yanı sıra, Dünya Kültür Müdiresi, on beş yabancı gazeteci, yayıncı ve çevre illerin kültür müdürlerinin katılımlarıyla, görkemli bir tören yapıldı. Hemite Köyü'nün önündeki düzlükte İnce Memed Anıtı açıldı. Yüzlerce köylü kadını, sıcacık dürümler, börekler, sıkmalar ve soğuk ayranlarla konukları ağırladılar. Yaşar Kemal'in, bütün dünyaya yapıtlarıyla tanıttığı yüzlerce kadının, Yaşar Kemal'i bir kucaklayışları, ona bir sarılışları

Osman Şahin

GENİŞ BİR NEHRİN

AKIŞI

YAŞAR KEMAL

"Yaşar Kemal romancılığının temel kaynağı, temel ülkesi Toroslarla Çukurova'dır. Söylencelere, destanlara, Karacaoğlan'a, Dadaloğlu'na, isyanlara, halk âşıklarına, türkücülere kan ve soluk veren Toroslarla Çukurova. Yaşar Kemal sanatının ana kökleri, bu yörelerin büyüleyici ruhundan alır gücünü. Ben bu yörelerin çocuğuyum, oralara aitim. Yaşar Kemal'in romanlarını besleyen Çukurova ile Toros köylülerinin konuştuğu dili konuşarak büyüdüm. Bu nedenle yeryüzündeki bütün Yaşar Kemal okurlarının en şanslılarından biri sayıyorum kendimi. Ne zaman Yaşar Kemal'in bir yapıtını okusam sayfalar duygularıma seslenir, dili dilime çalar. Bir dil ağzı, bir dil sütü, bir çağla tadı bulur, bir sözcük tomurcununun coşkusunu yaşarım. Yapıtlarındaki doğayı, yöreleri, ırgatları, köylüleri, yörükleri okudukça daha önce oraları görmüş, yaşamışım gibi, konuşmalar akrabalarımın ağzından çıkmış gibi taze bir soluğun, taze bir dilin ses izlerini bulur, yoğun duygular yaşarım."

OSMAN ŞAHİN

Kapaktaki fotoğraf: ARA GÜLER

ISBN 975-07-0420-7

9 789750 704208
<http://www.canyayinlari.com>